

ПРОБЛЕМАТИКА ТВОРУ «Я (РОМАНТИКА)» М. ХВИЛЬОВОГО

Вовченко М.

Творчість прозаїка, поета, критика, публіциста М. Хвильового – яскравий приклад самовідданого служіння ідеї «загірної» комуні. Твір «Я (Романтика)» — це втілення тієї віри та розчарування, які пережив в житті сам письменник. У новелі «Я (Романтика)» автор приділив найбільшу увагу розкриттю психології мрійників, романтиків революційної доби. Новеліст прагнув розкрити душевний конфлікт між старим і новим.

Новела «Я» має ліричний зачин. Саме з нього постає образ матері – України: «З далекого туману, з тих озер, загірної комуні шелестить шелест: то йде Марія! Матір приходить до сина, коли він має хвилинку для перепочинку між жорстокими битвами». «Моя мати - наївність, тиха жура і добрість безмежна...» І мій неможливий біль, і моя незносіма мука тепліють у лампаді фанатизму перед цим прекрасним печальним образом. Але поступово наростає тривога, насувається гроза, син бачить в очах матері «дві хрустальні росинки»[2: 41]. Письменник прагне допомогти осмислити протиставлення світлого і чорного, Добра і Зла, що поселилися у душі головного героя новели. З одного боку - це інструмент, який має вершити революційний суд, а з другого – людина, яка вміє любити, бути ніжною, яка невидимою силою любові пов'язана з матір'ю. Хвильовий по-новому розкрив перед читачем споконвічну суперечку між життям і смертю. Стомлений син шукає спокою на старечих материнських долонях. «Я - чекіст, але я і людина», – підкреслює головний герой. [2; 42] Отже, хочеться вірити, що цією людиною насправді має чинитися справедливий суд іменем народу. Герой не бачить виходу. Саме у такі хвилини він, комунар, викликає співчуття. Через роздвоєність душі син мусив застрелити матір. «Тоді я у млості, охоплений жаром якоїсь неможливої радості, закинув руку на шию своєї матері й притиснув їй голову до своїх грудей. Потім підвів маузера й нажав спуск на скроню. І це в ім'я революції, в ім'я дороги до загірних озер невідомої прекрасної комун...» [2; 56] Той, хто вбив одну людину, зможе вбити й іншу. І не важливо, хто це: злодій, безвинна мати трьох дітей чи мати власна. Рештки людяності втрачає персонаж, коли опиняється перед вибором: залишитися вірним революційної ідеї чи залишатися Людиною. Письменник намагався підвести нас до висновку, що такий вчинок міг здійснити тільки справжній революціонер, який в критичну хвилину «голови не згубив». Але ми все більше починаємо розуміти, що фанатична відданість ідеї несе тільки зло, вбиває почуття справедливості, почуття розуміння Добра і Правди, руйнує людську особистість, людське «Я». «Там, у далекій безвісті невідомо горіли тихі озера загірної комуні»[2; 57]. Цими сумними словами закінчується трагічна новела - драма роздвоєності людської особистості, примушує нас замислитися над величчю Матері, котру вбиває син. А Україна, що породила революціонера, морально знівченого абстрактною ідеєю,

прощає йому цей смертний гріх. Намагання вбити в собі людину, вбити добро ім'ям фанатизму, призводить до переродження. Герой переживає роздвоєність, щось приховує від своїх товаришів, не знищив у собі те друге своє, синівське «я», хоч би й ціною загибелі матері. Коли в натовпі черниць він побачив свою матір, його роздвоєність доходить якоїсь граничної межі, доводить його до божевілля. Так, головний герой твору перестає бути людиною, здатною самостійно й свідомо приймати рішення, оскільки він цілковито підкорений ідеєю і перебуває під тиском сильної особистості доктора Тагабата: «Цей доктор із широким лобом і білою лисиною, з холодним розумом і з каменем замість серця, - це ж він і мій безвихідний хазяїн, мій звірячий інстинкт. І я, главковерх чорного трибуналу комуни, - нікчема в його руках, яка віддалася на волю хижої стихії». [2; 56] Недарма герой говорить, що «це сторож моєї душі»: він боїться виявити перед Тагабатом свій страх, свої потаємні думки, переживання, своє почуття до матері. Звиродніння спричиняє не тільки фанатична віра в ідею, а й постійний зовнішній тиск якоїсь невизначеної сили, уособленої в образі доктора Тагабата.

Письменник не міг не бачити, як гаснуть ідеали революції, як морально деградує суспільство. Інтуїція підказує йому, що не можна побудувати щастя одних на стражданні і смерті інших. Він починає розуміти, що ідея насильства, яка лежить в основі всіх революцій, бумерангом повертається до тих, хто її сповідує, і карає безжально та невідворотно. Хвильовий глибоко страждає. Як революціонер він повинен славити насильство, як письменник і людина – засуджувати його. «Я (Романтика)» часто називають новелою-передбаченням. В основі його лежать події, що відбувалися в Україні під час революції і громадянської війни. Трибунали, масові розстріли, сльози й розпач приречених на смерть – усе це Хвильовий бачив на власні очі, що й спонукало автора до написання новели. Герой твору – справжній революціонер-фанатик. Молот революції вимагає все нових і нових жертв. Герой новели вірить, що ці жертви наблизять усіх до «загірної комуни». І коли черга доходить до його власної матері, він, відкинувши вагання, вбив її. Так замкнулося криваве коло.

Широким є коло тем, розкритих у новелі. У центрі уваги Хвильового тема роздвоєння людської особистості, що бере на себе відповідальність перебудовувати світ шляхом убивства інших і втрачає власну сутність, своє «я». Одна з найважливіших проблем новели відображена у словах, сказаних і про ліричного героя, і про самого Хвильового: «Я- чекіст, але я й людина».

Але проблематика новели не обмежується лише цією проблемою. Вона носить філософський характер. Позбавлення людини свідомого вибору, тиск на неї обставин та інших людей. Так, головний герой твору перестає бути людиною, здатного самостійно й свідомо приймати рішення, оскільки він цілковито підкорений ідеєю і перебуває під тиском сильної особистості доктора Тагабата. Чи виправдовує мета засоби? – ось ті питання, відповідь на які намагався знайти М. Хвильовий. Роздумуючи разом із автором над порушеними ним проблемами, приходимо до однозначного висновку, до головної думки, що пронизує увесь твір:

той, хто задля ідеї, хай навіть і найкращої, позбавляє життя інших, неминуче зазнає моральної деградації і спустошення. Нікому не можна безкарно вбивати, постріл в іншу людину - це щоразу постріл у самого себе, у найсвятіше, що є в душі у кожного, - у доброту, любов, людяність, тобто все те, що робить людину людиною, а не двоногою біологічною істотою з низьким лобом і примітивними інстинктами. Уважно спостерігаючи за змінами, які відбувалися в суспільстві, за крахом революційних ідеалів, М. Хвильовий побачив, що «з розмаху революційного нічого не вийшло» («Вальдшнепи»), він, як герой його новели «Я (Романтика)», «йшов у нікуди, без мислі, з тупою пустотою на згорблених плечах». Зрадити ідеалам свободи, правди, рівності означало для Хвильового моральну смерть, відстоювання своїх переконань загрожувало фізичною загибеллю.

М. Хвильовий-постать надзвичайно трагічна і, водночас, дуже знакова в контексті інтелектуального життя радянської України міжвоєнного часу. На відміну від головного героя новели «Я (Романтика)» Хвильовому вистачило мужності відвести револьвер від серця матері – України і, розірвавши замкнене коло насильства, поставити крапку у своїй революційній біографії. Він зробив трагічний вибір, ціною якого стало його життя.

-
1. Українська література. Хрестоматія/О. Борзенько. – Х.: Ранок, 2012. – 576 с,
 2. Хвильовий М. Я (Романтика). Вальдшнепи. – К.: Знання, 2016. – 319 с.
 3. Хвильовий – основоположник пореволюційної української прози//http://ru.osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/13843/

ТРАГІЗМ ДОЛІ «МАЛЕНЬКОЇ ЛЮДИНИ» (ЗА ПОВІСТЮ П. МИРНОГО «П'ЯНИЦЯ»)

Нікорчук Д.

«Маленька людина» – визначення героя, який займає найнижчі місця в соціальній ієрархії, і саме це визначає його поведінку у суспільстві та психологію. Зазвичай йому протиставляється інший персонаж